

Liban

ciekawostki | geografia | kultura | religia

Geografia

01 Liban jest niewielkim państwem położonym w Azji, na wschodnim wybrzeżu Morza Śródziemnego, na obszarze Bliskiego Wschodu określanym mianem Lewantu. Ten kraj o powierzchni 10 452 km² sąsiaduje od północy i wschodu z Syrią, a od południa z Izraelem. Zachodnią granicę tego państwa wyznacza w całości wybrzeże.

02 Z wyjątkiem wąskiego pasa nizin nadmorskich, Liban to kraj górzysty. Jego środek wyznacza pasmo górskie o nazwie Liban ciągnące się wzdłuż całego kraju, z najwyższym szczytem Qurnet al-Sauda sięgającym 3081 m n.p.m. Za górami rozpościera się płaska i żyzna Dolina al-Bekaa, o długości 150 km i szerokości od 8-14 km. Wschodnią granicę doliny wyznacza biegnące naprzeciw gór Liban i nieco niższe od nich pasmo górskie o nazwie Antyliban, częściowo położone już na terenie Syrii.

03 Liban znajduje się w strefie klimatu podzwrotnikowego, o odmianie śródziemnomorskiej. Charakteryzuje się ona długim, upalnym i suchym latem trwającym od maja do września, ciepłą i deszczową wiosną oraz jesienią, a na wybrzeżu raczej łagodną zimą. W pasie nadmorskim rzadko kiedy temperatura spada poniżej zera, ale na terenach wyżej położonych i w górach zimą występuje śnieg. Liban ma dość gęstą sieć rzeczną, ale większość z nich to niewielkie rzeki i potoki, niektóre z nich tylko sezonowe. Największa rzeka kraju to Litani o długości 146 km, która wypływa z doliny al-Bekaa, a następnie przedostając się przez góry Liban na południu wpływa do Morza Śródziemnego.



Mapa Libanu (fot. Encyclopaedia Britannica)

Struktura społeczna



01

Zdecydowana większość ludności jest pochodzenia arabskiego. Oprócz Libańczyków kraj ten zamieszkują jeszcze inne mniejszości narodowe, takie jak: Ormianie, Palestyńczycy, Syryjczycy i nieliczni Kurdowie.

02

Ormianie znaleźli w Libanie schronienie w następstwie ich wypędzenia w 1915 roku. Ludność ta początkowo zamieszkiwała obozy dla uchodźców, które z czasem zostały wchłonięte do aglomeracji Bejrutu. Libańscy Ormianie to w większości społeczność dobrze zasymilowana, posługująca się zarówno językiem ormiańskim, jak i arabskim, zaangażowana i widoczna w życiu społecznym, politycznym i kulturalnym Libanu.

03

Ludność palestyńską stanowią uchodźcy napływający do Libanu od 1948 roku, czyli po powstaniu państwa Izrael i wraz z narastaniem konfliktu palestyńsko-izraelskiego. Mimo braku różnic etnicznych (pochodzenie arabskie), językowych (posługują się bardzo podobnym do libańskiego dialektem palestyńskim) czy religijnych (są to zarówno muzułmanie, jak i chrześcijanie), ludność ta pozostaje na marginesie życia społecznego. Palestyńczycy zamknięci są w kilkunastu obozach dla uchodźców, które w większości stanowią odcięte enklawy, w dużej mierze pozbawieni praw, pozostają od ponad 60 lat w stanie zawieszenia, ponieważ Liban odmawia ich naturalizacji, z obawy o utratę możliwości ich powrotu do Palestyny. Trudno o dokładne dane, ale wg niektórych szacunków ludność palestyńska może stanowić ok. 9% całej populacji Libanu.

04

W podobnym położeniu znaleźli się uchodźcy syryjscy uciekający do sąsiedniego Libanu wraz z eskalacją konfliktu w Syrii od 2011 roku. Ich liczba znacząco spadła wraz z wygaszeniem wojny, a libańskie władze podjęły wówczas akcje przymusowego wywożenia Syryjczyków.

Religia



Meczet Mohammada al-Amina w Bejrucie
(fot. Shawn McCullars, Encyclopaedia
Britannica)



Ruiny łaźni rzymskich w Bejrucie (fot. Vadim
Nefedov, Encyclopaedia Britannica)

01

Liban jest państwem wielu religii, w którym uznaje się aż 18 wspólnot wyznaniowych. Jedyne spisy ludności odbyły się w Libanie w 1932 roku, stąd brak aktualnych oficjalnych danych co do obecnej liczebności poszczególnych wspólnot. Szacuje się, że populacja Libanu w 2020 roku liczyła ok. 5,3 mln.

02

Najliczniejsze są wspólnoty muzułmańskie: sunnici i szyici, każda z nich stanowi ok. 31% całej populacji, różne odłamy chrześcijaństwa (maronicy, katolicy, prawosławni, grekokatolicy, ormiańscy katolicy, ormiańscy prawosławni, protestanci, syriaccy katolicy, syriaccy prawosławni, Chaldejczycy, Koptowie, Asyryjczycy) stanowią wspólnie ok. 32% społeczeństwa, spośród nich najliczniejszą wspólnotą są wierni kościoła maronickiego tzw. maronicy. Druzowie stanowią ok. 4,5% całej populacji.

Gospodarka

- 01.** Gospodarka charakteryzuje się słabo rozwiniętym przemysłem, niegdyś nastawiona była prawie wyłącznie na rozwój sektora bankowego (Bejrut stanowił centrum finansowe Bliskiego Wschodu), a obecnie skupiona jest na rozwoju sektora nieruchomości oraz usługach, opiera się głównie o turystykę.
- 02.** Zaniedbany i wymagający modernizacji jest sektor rolnictwa, którym trudni się znaczna część społeczeństwa, zamieszkująca słynące z uprawy oliwek, jabłek, winogron i bananów południe Libanu oraz dolinę al-Bekaa.
- 03.** Od 2019 roku Liban zmaga się z najpoważniejszym kryzysem gospodarczym od czasów wojny domowej 1975–1989. Ogromne zadłużenie przekraczające 30 mld dolarów spowodowane zaciąganiem gigantycznych i wysokooprocentowanych zagranicznych pożyczek na rzecz kosztownego planu odbudowy stolicy rozpoczętego w latach 90., szalejąca korupcja i brak strategii rozwoju gospodarczego wspólnie przełożyły się na utrzymujący się przez dekady bardzo niski poziom wzrostu gospodarczego i rosnący deficyt budżetowy (dług publiczny sięgający 147% PKB w 2017 roku).



Kryzys gospodarczy

- 01.** Potężnym ciosem dla i tak słabej gospodarki stało się uderzenie pandemii w 2020 roku, w rezultacie którego Liban doświadczył ujemnego wzrostu gospodarczego (-7% w 2021 roku) i rekordowego poziomu inflacji (w 2021 154%, w 2022 171%, w 2023 roku sięgała 221%^[1]), co w konsekwencji spowodowało gwałtowny wzrost liczby osób żyjących na granicy ubóstwa, ale także braki żywności w sklepach, brak wody, prądu i benzyny.
- 02.** Od 2020 roku kraj zмага się z poważnymi ograniczeniami w dostępie do gotówki, Libański Bank Centralny zdecydował o blokadzie prywatnych aktywów bankowych, która doprowadziła Libańczyków pozbawionych środków do życia do desperackich napadów na banki, domagając się wypłaty swoich środków.
- 03.** Państwo znalazło się na krawędzi katastrofy także w rezultacie tragicznego wybuchu w porcie bejruckim, do którego doszło 4 sierpnia 2020 roku. W magazynach portowych przez kilka lat nielegalnie składowane było ponad 2 tony łatwopalnych materiałów wybuchowych (azotan amonu), które eksplodowały na skutek zaprószenia ognia. Ogromna siła wybuchu zniszczyła sąsiadujące z portem, gęsto zaludnione dzielnice, powodując ponad 200 ofiar śmiertelnych, tysiące rannych i straty rzędu miliardów dolarów.
- 04.** Niespodziewany wybuch konfliktu palestyńsko-izraelskiego 7 października 2023 roku groził jego rozprzestrzenienia się na tereny południowego Libanu. 23 września 2024 roku doszło do potężnej inwazji Izraela na Liban, której skutki są już katastrofalne. Po trzech tygodniach trwających bombardowań śmierć poniosło ponad 2 tysiące osób, rannych prawie 10 tysięcy, ponad milion osób zostało przesiedlonych. Trwające działania wojenne, których celem jest zlikwidowanie partii Hezbollah niosą ze sobą realne ryzyko chaosu porównywalnego do wojny domowej w latach 1975–1989.

Kuchnia



Manoushe



Libańskie mezze

01

Kuchnia libańska nosi typowe cechy kuchni śródziemnomorskiej, w której dominują warzywa, owoce, oliwa i zioła. Najczęściej spożywane mięsa to wołowina, jagnięcina, drób i ryby. Wieprzowina spożywana jest zdecydowanie rzadziej (nawet u chrześcijan), częściej w formie wędlin (np. szynki).

02

Typowe libańskie śniadanie to gęsty jogurt zwany *labne*, spożywany często z dodatkiem mieszanki ziół zwanej *zaatar*, oliwą, zielonym ogórkiem, oliwkami oraz świeżymi listkami mięty. *Manoushe* – placek z ciągnącym się serem lub z *zaatarem*, przypominający kształtem małą pizzę.

03

Tradycyjny libański obiad składa się z kilkudziesięciu zimnych, ale także ciepłych przystawek, czyli tzw. *mezze*, które poprzedzają nadejście ciepłych dań głównych. Na *mezze* składają się różnego rodzaju sałaty, marynowane lub kiszzone warzywa, pasty z warzyw (*hummus*, *mutabbal*), oliwki, tradycyjny libański tatar zwany *kebbe neye*, smażone kulki mięsne nadziewane farszem mięsnym z orzeszkami pinii zwane również *kebbe*, nadziewane farszem i zamarynowane w cytrynie paluszki z liści winogron.

04

Gdy na świat przyjdzie nowy potomek, przygotowuje się specjalny deser zwany *moghle*, który serwuje się gościom przybyłym by zobaczyć noworodka i pogratulować rodzinie narodzin. To aromatyczny budyń ryżowy mocno doprawiony wodą różaną, cynamonem, anyżkiem i kardamonem i przykryty grubą warstwą orzechów i wiórków kokosowych



Historia

Ziemie współczesnego Libanu były świadkiem wielu historycznych wydarzeń i miejscem, w którym spotykały się i mieszały kultury i cywilizacje. Mimo wielu już udokumentowanych odkryć i udostępnionych do zwiedzania obiektów, wciąż przybywa nowych stanowisk i wykopalisk archeologicznych, podejmowane są nowe badania poświęcone zarówno dawnej jak i współczesnej kulturze Libanu, inicjowane m.in. przez polskich naukowców, archeologów i orientalistów z Instytutu Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych PAN.

01. Od 3 tysiąclecia p.n.e. rozwijała się na tym terenie kultura starożytnej Fenicji, która pozostawiła liczne ślady w postaci dawnych miast, takich jak np. Tyr czy Heliopolis (dzisiejsze Baalbek) świątyń i budowli, mozaik, rzeźb, przedmiotów kultu i codziennego użytku, naczyń, biżuterii.

02. Po upadku Fenicjan w Libanie panowali Grecy, a potem Rzymianie. Ziemie libańskie były świadkiem narodzin chrześcijaństwa, powstawały tu pierwsze i najstarsze kościoły.



Kolumny ze świątyni Jupitera w Heliopolis (fot. Vyacheslav Argenberg)



Świątynia Bachusa w Heliopolis (fot. Vyacheslav Argenberg)



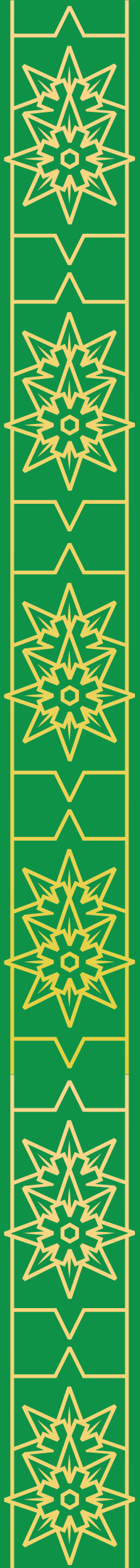
Historia

- 03.** Wraz z podbojem arabskim w VI w. n.e. postępowała islamizacja tych terenów, ale nie oznaczało to całkowitego wyeliminowania elementów kultury greckiej i chrześcijańskiej, które przetrwały m.in. w górach Libanu i ukrytych tam kościółkach i monastyrach.
- 04.** Podczas wypraw krzyżowych doszło do odnowienia stosunków pomiędzy „zapomnianymi braćmi ze wschodu”, a Rzymem. Libańscy chrześcijanie witali krzyżowców z otwartymi ramionami i walczyli u ich boku o odzyskanie Jerozolimy z rąk muzułmanów – przypominają o tym dobrze zachowane pozostałości warownych zamków rozsiane po całym Libanie. Po klęsce krzyżowców chrześcijanie zachowali autonomię i prawo do wyznawania swojej religii w Imperium Osmańskim.
- 05.** XIX wieczny Bejrut stał się intelektualną stolicą Imperium, prężnym ośrodkiem wolnej myśli i nowoczesnych idei, kolebką zarówno panarabizmu, jak i koncepcji Republiki Libanu, jako niezależnego państwa, odrębnego kulturowo od reszty świata arabskiego. Bogata i trudna historia sięgająca kilku tysięcy przed naszą erą złożyła się na niezwykle różnorodne dziedzictwo kulturowe współczesnego Libanu.





Czy wiesz, że...?



01.

Liban to jedno z najmniejszych państw na świecie, a jednocześnie najbardziej zróżnicowanych pod względem religijnym. Na niespełna 11 tysiącach kilometrów kwadratowych mieszka aż 18 wspólnot wyznaniowych. W większości to muzułmanie sunniccy i szyccy, ale także chrześcijanie – oprócz katolików i występującej tylko w Libanie wspólnoty maronitów, są jeszcze liczne mniejsze kościoły wschodnie. Należy też wspomnieć o druzach – wspólnotie wyznającej tajemniczą wiarę, która występuje tylko w tej części świata. Wszystkie one wymienione są w konstytucji i uznane za libańskie wspólnoty narodowe. Tym samym każda z tych wspólnot posiada zagwarantowaną reprezentację polityczną. W zależności od jej liczebności, danej wspólnotie przypadają określone stanowiska na najwyższych szczeblach władzy i w całej administracji państwowej.

02.

Z uwagi na obecność wielu wyznań w Libanie bardzo często wypadają święta. Za państwowe uznaje wszystkie religijne święta, czyli Boże Narodzenie i Wielkanoc (obchodzone podwójnie zarówno wg kalendarza gregoriańskiego, jak i juliańskiego), chrześcijański Nowy Rok, dzień św. Marona, Święto Zwiastowania, Wniebowzięcia, a także kilkudniowe święta muzułmańskie Aid al-Fitr oraz Aid al-Adha, szyickie święto Aszury, dzień urodzin Proroka Muhammada, pierwszy dzień muzułmańskiego nowego roku. Warto podkreślić, że niektóre z tych świąt, takie jak np. Nowy Rok muzułmanie i chrześcijanie celebrują wspólnie. Wielowiekowa tradycja bliskiego sąsiedztwa i współżycia sprawiła, że niektóre chrześcijańskie zwyczaje świąteczne praktykowane są również w muzułmańskich domach.

03.

Na terenie dzisiejszego Libanu znajdują się ruiny starożytnego fenickiego miasta Tyr, gdzie prawdopodobnie wynaleziono purpurowy barwnik, zwany też fenicką purpurą, który początkowo zarezerwowany był tylko dla duchownych i arystokratów powiązanych z monarchą.

Czy wiesz, że...?

04.

Symbolem Libanu są rosnące na tym terenie, a obecnie prawie całkowicie wytrzebione, wielowiekowe drzewa zwane cedrami. Niegdyś porastały one całe zbocza górskie, ale ich intensywna od starożytności wycinka sprawiła, że drzewa te są pod ścisłą ochroną i obecnie w Libanie można je zobaczyć w rezerwacie zwanym Lasem Bożych Cedrów. Młode drzewa mają stożkową koronę, u starszych rozrasta się ona szeroko i górą jest raczej płaska. Drzewo może osiągnąć wysokość do 42 metrów, a szerokość jego pnia sięga niekiedy 3 metrów. Cedry są długowieczne, najstarsze zachowane w rezerwacie drzewa liczą tysiąc lat. Długowieczność tych drzew symbolizuje dla Libańczyków wieczność ich państwa, którego korzeni upatrują w jeszcze starożytnej Fenicji.



05.

Nazwa Liban (z arabskiego Lubnan) pochodzi od pasma górskiego o tej samej nazwie, ciągnącego się wzdłuż całego terytorium kraju, od północy aż do południa. Ma swoje źródło w semickich określeniach koloru białego i nawiązywało do bieli zaśnieżonych szczytów górskich, przy dobrej pogodzie widocznych z morza i lądu. Co ciekawe, naprzeciw góry Liban – niczym lustrzane odbicie – równolegle ku południu kraju biegnie pasmo górskie odpowiednio zwane Antyliban. Położone jest częściowo już na terenie Syrii i Izraela i oddzielone od góry Liban jedynie płaską i żyzną doliną al-Bekaa. Utrzymujący się przez wiele miesięcy na zboczach Libanu śnieg ściąga z całego Bliskiego Wschodu wielu amatorów niszowego w tym regionie narciarstwa.



Cedr libański (Vyacheslav Argenberg)

06.

Ziemie Libanu od starożytności słynęły z produkcji dobrego wina. Pierwsze uprawy winorośli zaszczepili na tych terenach Fenicjanie jeszcze 3000 lat p.n.e. Dziś ta produkcja nieco podupadła, ale w sklepach z winami na całym świecie można spotkać najslynniejsze libańskie wina, takie jak Chateau Ksara i Kassatly Chtaura.

Czy wiesz, że...?

07.

Współcześni Libańczycy uważają się za potomków starożytnych Fenicjan. Choć trudno by było dowieść ciągłości historycznej pomiędzy starożytną Fenicją, a Libańską Republiką proklamowaną w 1926 roku, przekonanie to pozostaje szczególnie silnie obecny w mentalności wielu Libańczyków. Faktem jest, że tereny Fenicji pokrywały się częściowo z ziemiami Libanu, a współczesne miasta libańskie takie jak Tripolis, Byblos (obecnie Dżubajl), Berytos (dzisiejszy Bejrut), Sydon (arabska nazwa Sajda) i Tyr to starożytne fenickie osady.

08.

W Starym Testamencie nazwa Liban pojawia się ponad 70 razy! Ziemie dzisiejszego południowego Libanu stanowiły tereny północnej Galilei. Jedną z wiosek na tym terenie zwie się Kana i przypuszcza się, że to jest sławne miejsce ewangelicznego cudu, w którym podczas wesela Jezus zamienił wodę w wino. Nieopodal wioski można zwiedzić wykutą w skale grotę i stalle przedstawiające 13 postaci, symbolizujące Jezusa i apostołów przybyłych by uczestniczyć w zaślubinach.

09.

Na terenie północnego Libanu, w prowincji Akkar międzynarodowy zespół naukowców, w tym archeolodzy z IKŚiO PAN, dokonał wspaniałego odkrycia. W Akkarze odkryto niemal 80 budowli megalitycznych – grobowców zbudowanych kilka tysięcy lat temu z ważących setki kilogramów kamiennych płyt i głazów. Megality z Akkaru są świadectwem występowania na tym terenie wysoko rozwiniętej kultury o specyficznym obrządku pogrzebowym i szerokich kontaktach handlowych.

